

11. Petrovets S. (2023). *Economic analysis and perspectives of energy sector development in Ukraine*. *Science Notes of KROK University*, 4(72), 60–64. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2023-72-60-64>
12. Kohut S. (2023). *Ukraine energy market: creation of conditions for effective energy supply*. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 324(6), 403–412. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-324-6-64>
13. *Direct damage to the infrastructure of Ukraine as of November 2024*. (2024). *Kyiv School of Economics*. URL: <https://surli.cc/plqznb>
14. *Future strategy*. (2023). *Ministry of Energy of Ukraine*. URL: <https://surl.li/shzfs0>
15. *A competitiveness strategy for Europe*. (2024). *The Draghi report*. URL: <https://surl.li/lijcvf>
16. *In the EU wind and solar electricity have grown to an all-time high*. (2024). *Web portal «Green transformation of Ukraine»*. URL: <https://surl.li/uhqpol>
17. *Solutions for «green» energy restoration of communities: expert opinions*. / *Krynytskyi K., et al. (2024). Kyiv: PO «Greenpeace»*. URL: <https://surl.li/vfhuhk>

3.2. Стратегічні орієнтири трансформації газового сектору енергетики України в повоєнний період

*Дзьоба О.Г.,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри підприємництва та маркетингу,
Слободян Н. Б.,
докторант,
Гарздюк В. В.,
здобувач PhD,*

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Ключові слова: стратегія, інноваційна трансформація, відновлення, сталий розвиток, енергетична галузь, потенціал.

Газова галузь економіки України є однією із провідних у вирішенні завдання енергетичного забезпечення потреб господарського комплексу країни та важливою складовою її національної безпеки. Впродовж усього періоду розбудови економіки незалежної Української держави її газова галузь відігравала важливу роль у вирішенні питань внутрішнього енергозабезпечення та слугувала, завдяки своїй розвинутій газотранспортній системі, надійним транспортним коридором для постачання природного газу в низку країн Європи. Стратегічне значення газової галузі в економіці характеризується часткою

природного газу в енергетичному балансі країни, яка в різні роки складала 27 – 30 % [1].

Довоєнний період розвитку газової галузі енергетики України характеризувався сталістю, поетапним вирішенням завдань оновлення та розвитку її матеріально-технічної бази, пошуком і розробкою нових газових родовищ, науковими дослідженнями в частині підготовки до освоєння покладів сланцевого газу та газових гідратів Чорного моря, освоєнням шельфів Чорного та Азовського морів, інституційними та управлінськими реформами, націленими на розвиток та підвищення ефективності функціонування ринку природного газу. Не залишались ми осторонь і вирішення глобальних завдань, пов'язаних із цивілізаційним енергетичним переходом, а Україна у 2015 році стала одним із підписантів Паризької угоди [2], націленої на вирішення глобальних проблем розвитку людства, зокрема на боротьбу з кліматичними змінами, обмеження викидів парникових газів, скорочення споживання викопних видів палива за рахунок розвитку відновлюваної енергетики, декарбонізацію енергетики, реалізацію цілей сталого розвитку людства.

Розв'язана неспровокована та брутальна війна проти суверенної Української держави вже нанесла непоправної шкоди економіці країни, її енергетичній сфері, зокрема і підприємствам газової галузі. Незважаючи на те, що війна продовжується, вже сьогодні необхідно думати про майбутнє, у тому числі і про вироблення стратегії повоєнної відбудови та відновлення її газового енергетичного сегмента з одночасним вирішенням стратегічних завдань, окреслених Паризькою конвенцією в рамках глобального енергетичного переходу.

Така постановка питання вимагає визначення загальних стратегічних орієнтирів розвитку енергетики, які не передбачають використання спрощених підходів, пов'язаних із фізичним відновленням зруйнованих чи пошкоджених елементів енергетичної інфраструктури. Тут мова йде про інноваційну трансформацію енергетичної галузі та її окремих секторів з пріоритетом на вирішення завдань сталого розвитку та досягнення цілей енергетичного переходу.

Характеризуючи сучасний стан та рівень наукових публікацій, пов'язаних з дослідженнями питань забезпечення реалізації енергетичного переходу в різних секторах економіки, ми б виділили таких вітчизняних авторів, як Дубневич П. Б. та Соловій І. П. [3], Краснікова Н. О. та Красніков П. Д., Смоляр Л. Г. із співавторами [5], Булкот О. із співавторами [6], Конеченков А. та Омельченко В. [7] та інші. Більш вузько спеціалізовані прикладні дослідження газового сектору енергетики України з акцентом на інноваційний розвиток

висвітлено в роботах Гораль Л. Т. та Король С. В. [8], Дзьоби О. Г. [9-11], Зінченко О. А. [12], Мохненко А. С. із співавторами [13], Перевозової І. В. та Лісової О. В. [14] та інших авторів.

Проте сьогодні надзвичайно потрібні дослідження, які містили б концептуальні рішення та стратегічні орієнтири щодо трансформації газового сектору економіки країни в повоєнний період та достатньо добре узгоджувались як з внутрішніми інтересами економічного відновлення, так і цілями сталого розвитку та енергетичного переходу в глобальному вимірі.

Враховуючи зазначене вище, ми зосередимось на питаннях ретроспективного аналізу розвитку газової галузі України, визначення зрілості ринку природного газу та обґрунтуванні стратегічних орієнтирів її трансформації.

Характеризуючи рівень розвитку та інституційної зрілості ринку природного газу в Україні, зазначимо, що в логістичних ланцюжках видобування, транспортування, зберігання, розподілу та постачання природного газу присутні як монополії, так і достатньо конкурентні сегменти. На сьогодні можна охарактеризувати сферу видобування природного газу як модель олігопольного ринку, сфери транспортування, зберігання і розподілу – як природні монополії, а сферу газопостачання – як конкурентний сегмент ринку природного газу.

Газовидобувний сегмент ринку представлений державними та приватними компаніями. Найбільшим державним підприємством цього сегменту ринку є АТ «Укргазвидобування», частка якого у загальних обсягах видобування природного газу в Україні за результатами 2024 року склала 76,1 % [15].

Розглянемо динаміку обсягів видобування природного газу вітчизняними компаніями, табл. 1.

Аналіз обсягів видобування газу в Україні свідчить загалом про їх відносну стабільність. Так, найбільші обсяги видобування за аналізований період (табл. 1) припали на 2018 рік – 21,0 млрд. м³, а найнижчі – 18,5 млрд. м³ – на 2022 рік, що, очевидно, пов'язано із початком повномасштабної війни в Україні. Разом з тим у 2023 та 2024 роках державна компанія АТ «Укргазвидобування» змогла наростити обсяги видобування газу та досягла на кінець 2024 року рівня 14,55 млрд. м³. За рахунок цього вдалося наростити і загальні обсяги видобування газу в країні з 18,5 млрд. м³ у 2022 році до 19,12 млрд. м³ у 2024 році. Приватні компанії в період повномасштабної війни суттєво знизили обсяги видобування з 4,3 у 2022 році до 3,4 млрд. м³ у 2024 році. Вказана обставина обумовлена дією кількох чинників, зокрема тим, що частина газовидобувних районів опинилась в зонах окупації або ж зонах ведення бойових дій.

Таблиця 1

Видобування природного газу в Україні, млрд. м³

№ з/п	Компанія	Роки								
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1	АТ «Укргаз-видобування»	14,6	15,3	15,5	14,9	14,2	13,7	13,2	13,9	14,55
2	ПАТ «Укрнафта»	1,3	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,0	1,1	1,17
3	Приватні компанії	4,2	4,1	4,4	4,6	4,9	5,0	4,3	3,7	3,4
	Всього	20,1	20,5	21,0	20,7	20,2	19,8	18,5	18,7	19,12

Джерело: складено авторами за даними [15, 16]

Окрім того, воєнні ризики виявились надмірними для окремих суб'єктів приватного бізнесу та засвідчили неспроможність сформованого ними виробничого, ресурсного та управлінського потенціалу протистояти воєнній загрозі, а також призвели до суттєвих втрат як через пошкодження та часткове знищення обладнання, так і через втрату кваліфікованого персоналу.

До сфери природних монополій ринку природного газу слід віднести такі його сегменти, як транспортування, зберігання та розподіл природного газу. Зупинимось більш детально на характеристиці монопольних сегментів ринку, розглянувши особливості організації та регулювання діяльності суб'єктів природних монополій.

В табл. 2 наведено характеристику суб'єктів господарювання монопольних сегментів ринку природного газу.

Таблиця 2

Характеристика монопольних сегментів ринку природного газу України

№ з/п	Вид діяльності	Кількість суб'єктів господарювання			
		Всього	у тому числі		
			акціонерні товариства	ТОВ	державні підприємства
1	Розподіл природного газу, всього	45	41	3	1
	у тому числі розподіл природного, нафтового газу, газу (метану) вугільних родовищ	4	4	-	-
2	Зберігання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ	2	2	-	-
3	Транспортування природного, нафтового газу, газу (метану) вугільних родовищ	2	1	1	-
	Всього	49	44	4	1

Джерело: складено авторами за даними [17]

Сегмент ринку, орієнтований на послуги зі зберігання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ, представлений двома монопольними виробниками: АТ «Укртрансгаз» та ДАТ «Чорноморнафтогаз». Аналогічно послуги з транспортування природного, нафтового газу, газу (метану) вугільних родовищ надають два монопольних суб'єкта: ТОВ «Оператор газотранспортної системи України» та ДАТ «Чорноморнафтогаз». Враховуючи тимчасову окупацію АР Крим з 2014 року, реально на підконтрольній території України господарську діяльність із зберігання природного газу сьогодні виконує один монопольний суб'єкт - АТ «Укртрансгаз», а з транспортування – відповідно ТОВ «Оператор газотранспортної системи України».

Як засвідчують дані, наведені у табл. 2, монопольний сегмент газового ринку України представлений 49 суб'єктами господарювання, а домінуючою організаційно-правовою формою господарювання є акціонерні товариства, які нараховують загалом 44 суб'єкти або 89,8 % від загальної чисельності. Це пояснюється особливостями приватизаційних процесів в Україні у 90-х роках минулого століття, коли основною формою приватизації державних підприємств газової сфери стало акціонування.

Зазначимо також, що діяльність з магістрального трубопровідного транспорту газу здійснює сьогодні на підконтрольній території України один природний монополіст - ТОВ «Оператор газотранспортної системи України», який забезпечує експлуатацію наявних магістральних газопроводів та компресорних станцій. Діяльність з розподілу природного газу територіями окремих населених пунктів та районів і областей, забезпечується сьогодні 45 газорозподільними підприємствами, а їх розподіл за регіонами наведено у табл. 3.

Сфера газопостачання за своєю ринковою моделлю відповідає ринку досконалої конкуренції та представлена загалом, за невеликим винятком, значною кількістю дрібних суб'єктів господарювання.

Загальна кількість постачальників природного газу в Україні, внесених у реєстр НКРЕКП та які мають відповідну ліцензію [18], наведена у таблиці 4.

Характеристика організаційно-правової форми діяльності постачальників природного газу в Україні станом на 01.01.2025 року наведена в таблиці 5.

Наведені дані свідчать, що домінуючою організаційно-правовою формою діяльності постачальників природного газу в Україні є товариство з обмеженою діяльністю (ТОВ). Частка ТОВ в структурі ліцензованих суб'єктів, що здійснюють підприємницьку діяльність у сфері постачання природного газу станом на 01.01.2025 року складає 93,58 %.

Таблиця 3

Регіональний розподіл підприємств, що надають послуги з розподілу природного газу

№ з/п	Область, місто	Кількість суб'єктів господарювання	№ з/п	Область, місто	Кількість суб'єктів господарювання
1	Вінницька область	2	14	Запорізька область	2
2	Закарпатська область	1	15	Волинська область	1
3	місто Київ	2	16	Миколаївська область	1
4	Київська область	1	17	Житомирська область	2
5	Чернівецька область	1	18	Львівська область	2
6	Черкаська область	2	19	місто Львів	1
7	Одеська область	1	20	Тернопільська область	3
8	Дніпропетровська область	3	21	Сумська область	1
9	Донецька область	4	22	Чернігівська область	1
10	Харківська область	2	23	Івано-Франківська область	2
11	Рівненська область	1	24	Полтавська область	4
12	Хмельницька область	2	25	Херсонська область	1
13	Кіровоградська область	1	26	Луганська область	1
	Всього	45			

Джерело: складено авторами за даними [17]

Таблиця 4

Загальна кількість постачальників природного газу в Україні за даними реєстру НКРЕКП

Станом на:	Кількість постачальників	Станом на:	Кількість постачальників
01.04.2024	1236	01.10.2024	1200
01.05.2024	1235	01.11.2024	1198
01.07.2024	1145	01.12.2024	1206
01.08.2024	1191	01.01.2025	1215
01.09.2024	1195	01.02.2025	1207

Таблиця 5

Організаційно-правові форми діяльності постачальників природного газу в Україні станом на 01.01.2025 року

№ з/п	Організаційно-правова форма діяльності	Кількість постачальників	Частка, %
1	Товариство з обмеженою відповідальністю	1137	93,58
2	Акціонерне товариство	33	2,72
3	Приватне підприємство	13	1,07
4	Комунальне підприємство	10	0,82
5	Державне підприємство	4	0,33
6	Дочірнє підприємство	15	1,23
7	Спільне підприємство	1	0,08
8	Концерн	1	0,08
9	Благодійна організація	1	0,08
	Всього	1215	100,00

Джерело: складено авторами за даними [18]

Окрім ТОВ в середовищі постачальників газу присутні акціонерні товариства (2,72 %), приватні підприємства (1,07 %), комунальні підприємства (0,82 %), дочірні підприємства (1,23 %) та інші суб'єкти господарювання. Вказане дає підстави стверджувати, що в господарському правовому полі України відсутня дискримінація суб'єктів господарювання за організаційно-правовими формами провадження бізнесу у сфері газопостачання. Разом з тим можна зробити однозначний висновок, що найбільш поширеною, а відтак найбільш прийнятною з різних причин є саме форма товариства з обмеженою відповідальністю, що обумовлено, на наш погляд, оперативністю та швидкістю організації та провадження газопостачального бізнесу, низькими операційними витратами, відсутністю необхідності у значних інвестиціях, достатньо адекватними процедурами реєстрації та ліцензування, невисокими операційними ризиками, відсутністю технологічних, фінансових та інформаційних бар'єрів для провадження такої діяльності. Тобто в сегменті газопостачання найбільш поширеною є бізнес-модель, що ґрунтується на такій організаційно-правовій формі, як товариство з обмеженою відповідальністю.

Важливим аспектом аналізу ринку природного газу є дослідження потреб споживачів, їх класифікація, сегментація, виявлення тенденцій, прогнозування попиту. Першим і надзвичайно важливим етапом такого аналізу є ретроспективне дослідження загальних обсягів споживання газу в країні та зіставлення його з власними внутрішніми можливостями задоволення попиту через внутрішнє видобування газу. Такий аналіз є також важливим елементом оцінювання одного із ключових індикаторів стану енергетичної безпеки.

Ретроспективний аналіз глибиною 25 років (рис. 1) наглядно демонструє відносну стабільність обсягів видобування газу в Україні, які змінювались в межах 18 - 21 млрд. м³ на рік. Такі коливання обумовлені в основному дією локальних чинників, зокрема поступовим виснаженням старих родовищ та розбурюванням і освоєнням нових родовищ, особливостями виробничої політики окремих видобувних компаній, зміною їх стратегічних планів, коливанням цін на природний газ, кон'юнктурними чинниками при призначенні нових керівників компаній, зміною пріоритетів державної політики в енергетичній сфері. Що стосується споживання природного газу, то воно в досліджуваному періоді скоротилось із 73,4 млрд. м³ у 2000 році до 19,8 млрд. м³ у 2024 році. І тут проявилась дія кількох чинників. Частково на скорочення обсягів споживання природного газу вплинуло технічне переозброєння окремих енергоємних виробництв промисловості, скорочення обсягів споживання газу в побутовому секторі через масове впровадження приладів обліку та ріст цін,

політика енергозбереження та її впровадження на загальнодержавному рівні, поступовий розвиток відновних джерел енергії, кліматичні зміни тощо.

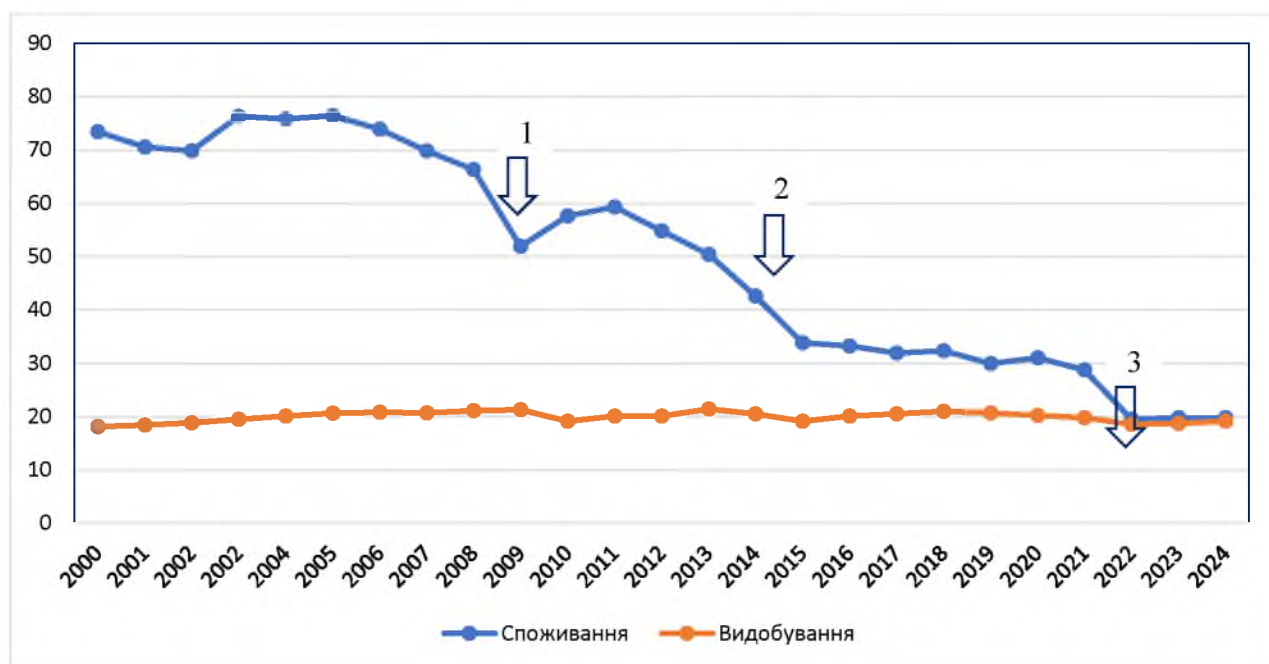

Рис. 1. – Обсяги видобування та споживання природного газу в Україні, млрд. м³

Джерело: складено авторами за даними [1, 2]

Разом з тим більш вагомим виявився вплив геополітичних чинників, що потребує більш детального пояснення.

Існуючий дефіцит власних ресурсів природного газу в досліджуваному періоді традиційно покривався за рахунок імпорту з Російської Федерації за відсутності інших реальних джерел для диверсифікації газопостачання. Вказана обставина неодноразово використовувалась для політичного тиску і шантажу, втручання у виборчі процеси, нав'язування не вигідних для України договорів по розміщенню військових баз російського флоту в Криму, примусу до відмови і передачі значної частини озброєнь, у тому числі і військової авіації в обмін на «дешевий» газ тощо [19, 20]. Значним поштовхом до скорочення обсягів внутрішнього споживання природного газу стала і спровокована РФ у 2009 році газова криза з повним припиненням газопостачання у січні 2009 року (маркер 1 на рис. 1). Ще сильніше вплинула анексія Криму та частини територій на сході України у 2014 році (маркер 2) та повномасштабна війна у 2022 році (маркер 3). Внаслідок цих подій Україна втратила значну частину промислового потенціалу сходу та півдня країни, що вплинуло на скорочення обсягів промислового споживання газу. Окрім того з окупованих територій за різними оцінками виїхали близько 10 млн. громадян, що також призвело до падіння обсягів

споживання газу в побуті. Сукупний вплив перелічених чинників призвів до того, що у 2020-2024 роках обсяги споживання газу наблизились до обсягів внутрішнього видобутку, а необхідні обсяги імпорту газу для балансування внутрішніх потреб знизились до рівня 1 млрд. м³ на рік.

Певний позитив у цій ситуації вбачається у тому, що Україна врешті решт звільнилась від газової залежності, але очевидним є і той факт, що повоєнна відбудова та відновлення господарського комплексу потребуватимуть значно більших обсягів енергетичних ресурсів порівняно з теперішнім рівнем їх споживання. І тут мова йде про всі види енергетичних ресурсів, охоплюючи як викопні види палива, атомну енергію, так і відновлювані енергоресурси. Ще більші обсяги енергоресурсів знадобляться для виведення економіки України на рівень 2014 року. При цьому доведеться відбудовувати пошкоджені чи повністю знищені об'єкти енергетичного сектора, у тому числі електрогенеруючі потужності, зокрема Каховську ГЕС, Запорізьку АЕС, фотоелектричні станції, станції вітрової генерації електроенергії, низку теплових електростанцій, об'єкти енергетичної інфраструктури, такі як електромережі, трансформаторні станції, газорозподільні станції, газові мережі тощо. Очевидно, що такі роботи розтягнуться не на один рік, а робити ставку виключно на відновні енергоресурси буде стратегічною помилкою. Україні доведеться враховувати внутрішні реалії, зокрема структуру енергобалансу на момент завершення війни, стан енергетики та її об'єктів, реальні інвестиційні можливості, кадрове забезпечення тощо.

Описані передумови та визначені стартові позиції, в яких знаходиться економіка України та її енергетичний сектор сьогодні слугують основою для переходу до вироблення стратегії відбудови та відновлення на інноваційних засадах енергетики країни. При цьому потрібно буде виходити не тільки із внутрішніх потреб, але й брати до уваги стратегічні зобов'язання, прийняті Україною стосовно сталого розвитку та енергетичного переходу. В цьому контексті газовий сегмент потребує особливої уваги, оскільки традиційно впродовж всього періоду розбудови економіки незалежної Української держави відігравав важливу роль у її енергозабезпеченні.

Зазначимо, що впродовж своєї еволюції вітчизняний газовий ринок трансформувався від повністю монополізованої державної структури в особі НАК «Нафтогаз України», що була сформована на засадах вертикально-інтегрованої компанії, до існуючої моделі ринку, яка в цілому відповідає практиці Європейського Союзу, вимогам Третього Енергетичного пакету та інших документів, що визначають стандарти та регламентують діяльність енергетичних компаній. «Основним елементом Третього Енергопакету є

анбандлінг власності, що вимагає відокремлення видобувних та збутових підрозділів від транспортних магістралей та створення Національного Регулятора (НР) для кожної країни-члена Європейського Союзу та Агентство взаємодії Енергетичних Регуляторів, що надає форум для взаємодії Національних Регуляторів», [21].

Це дозволило запустити ринкові механізми регулювання діяльності суб'єктів газового ринку, збільшило рівень прозорості та відкритості діяльності компаній, забезпечило прозорі правила поведінки ринкових суб'єктів, підвищило операційну ефективність бізнесу, забезпечило рівність умов конкуренції газовидобувних компаній та постачальників газу шляхом легалізації правил і процедур доступу до транспортних послуг, послуг із зберігання та розподілу газу. Сформована і діюча на сьогодні модель газового ринку України загалом достатньо повно відповідає чинній у країнах ЄС господарській практиці та достатньо просто може бути інтегрована в загальноєвропейський ринковий енергетичний простір.

Зупинимось більш детально на визначенні пріоритетів та стратегічних орієнтирів розвитку газового сектору енергетики України, сформованих на підставі власних досліджень, аналізу досліджень інших авторів, аналізу світових трендів розвитку газової енергетики, існуючих державних програм та стратегій розвитку енергетики України. Такими стратегічними орієнтирами, сформованими за окремими сегментами газового ринку, мають бути наступні.

Сегмент видобування газу:

1) відновлення пошкоджених та зруйнованих в результаті війни об'єктів газовидобутку, стабілізація обсягів видобування газу в перші повоєнні роки на рівні 19 – 19,5 млрд. м³ на рік;

2) нарощування обсягів видобування природного газу з метою досягнення до 2035 року рівня повного самозабезпечення та формування його ресурсу для експорту на зовнішні ринки (за нашими оцінками необхідний та практично досяжний обсяг видобування газу повинен складати 25 – 27 млрд. м³ на рік); подальша стабілізація обсягів видобування природного газу на період до 2050 року на рівні 25 млрд. м³ на рік;

3) активне впровадження новітніх технологій інтенсифікації видобутку з традиційних покладів природного газу;

4) розвиток видобутку нетрадиційного газу, у тому числі сланцевого газу, газу щільних колекторів, шахтного метану;

5) відновлення робіт із видобування природного газу на шельфі Чорного моря, а в перспективі – й Азовського;

6) продовження робіт із розробки технологій видобування природного газу із газових гідратів Чорного моря;

7) часткове заміщення вугілля на теплових електростанціях природним газом з метою скорочення негативного впливу на довкілля;

8) удосконалення механізмів державного регулювання процесів видобутку через процедури ліцензування, рентного регулювання, інвестиційного стимулювання; створення умов для розвитку конкуренції та підвищення ефективності видобування газу;

9) активне впровадження цифрових технологій у сфері газовидобутку з метою забезпечення оперативного контролю за обсягами видобування природного газу на кожній свердловині в режимі реального часу, удосконалення всіх операційних бізнес-процесів, підвищення ефективності управління.

Магістральний трубопровідний транспорт газу:

1) аудит технічного стану, надійності та очікуваного терміну експлуатації лінійної частини газопроводів, компресорних станцій, основного і допоміжного обладнання, вузлів обліку газу, наявних виробничих потужностей, рівня їх використання у даний часі в майбутньому та оцінка перспектив і доцільності їх утримання, використання, ремонту, реконструкції, модернізації, консервації, резервування, ліквідації [22];

2) оптимізація наявних газотранспортних потужностей шляхом їх скорочення та трансформації під реальні потреби господарського комплексу з урахуванням припинення транзиту газу;

3) аналіз можливостей інтегрування об'єктів і технологій транспортування природного газу з об'єктами і технологіями відновлювальної енергетики, зокрема фотовольтаїки, водневої і біоенергетики [22], розробка інтегрованих технологій та їх практичне впровадження;

4) впровадження проєктів інтегрування ГТС України та підземних сховищ газу з об'єднаною газотранспортною мережею Європи та участь у спільному вирішенні завдань балансування національних та загальноєвропейського енергетичних ринків;

5) будівництво газопроводів-інтерконекторів для нових маршрутів газопостачання та диверсифікації ризиків.

Сегмент підземного зберігання природного газу:

1) продовження робіт з інтегрування вітчизняних підземних сховищ газу (ПСГ) в енергетичний комплекс ЄС. Розширення спектру послуг для європейських замовників на вітчизняних ПСГ, уніфікація тарифної політики;

2) формування стратегічного резерву природного газу на базі вітчизняних ПСГ в обсязі 5 – 6 млрд. м³ для підвищення надійності газопостачання та рівня енергетичної безпеки країни;

3) створення на базі ПСГ західного регіону України газового кластера за участі зацікавлених європейських країн з метою формування багатосторонньої безпекової зони та забезпечення енергетичних потреб учасників;

4) оптимізація використання активного об'єму ПСГ у розмірі 15 млрд. м³ на умовах вільної конкуренції за безпосередньої участі європейських компаній (зазначимо, що станом на середину 2023 року послугами вітчизняних ПСГ користуються понад 1100 клієнтів, з яких 122 – нерезиденти із 28 країн світу на 3-х континентах [23]);

5) більш повна реалізація стратегічних переваг вітчизняних ПСГ західних областей за рахунок наближеності до кордонів ЄС, розвинутої газотранспортної інфраструктури та можливостей логістичних ланцюгів постачання через газопроводи-інтерконектори від LNG-терміналів у Середземному та Балтійському морях [24];

6) продовження робіт з розроблення геологічних та газогідродинамічних 3D моделей з метою візуалізації та оптимізації процесів закачування та відбору газу;

7) продовження досліджень з метою вивчення можливостей використання ПСГ для зберігання «зеленого» водню або сумішей природного газу з воднем.

Газорозподільний сегмент ринку:

1) аудит стану та придатності до подальшої експлуатації газорозподільних мереж високого, середнього та низького тиску, газорегуляторних станцій та пунктів; розроблення комплексу першочергових заходів з відновлення роботи пошкоджених та зруйнованих газорозподільних мереж;

2) формування стратегії розвитку та оптимізації газорозподільних мереж з урахуванням планів відбудови населених пунктів та промислових об'єктів; використання цифрових технологій при побудові логістичних газорозподільних схем;

3) активна участь газорозподільних підприємств у розвитку розподіленої генерації електроенергії, виходячи із їх територіальної наближеності до основних груп споживачів, наявності ресурсів газу та технологічної інфраструктури;

4) участь у програмах модернізації мережевої інфраструктури, зокрема створення мікромереж на принципах «розумних мереж»;

5) інтеграція виробничих потужностей газорозподільних підприємств з технологіями відновлюваної енергетики, зокрема виробництва біометану, «зеленого» водню, використання теплових насосів;

6) впровадження технологій Smart Grid в практику діяльності газорозподільних підприємств з метою підвищення ефективності функціонування мереж та отримання додаткової економії як у виробників, так і споживачів;

7) активне використання сучасних цифрових технологій при формуванні клієнтських баз даних, комунікації з клієнтами, автоматизації процесів збору інформації щодо обсягів споживання газу, впровадженні сучасних інструментів соціально-етичного маркетингу.

Сегмент газопостачання:

1) удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності суб'єктів газопостачання;

2) активний розвиток онлайн сервісів газопостачальних компаній;

3) розвиток роздрібного ринку природного газу через активізацію конкуренції та посилення уваги до споживачів з використанням інструментів соціально-етичного маркетингу;

4) розширення можливостей доступу споживачів до оцінки діяльності газопостачальних компаній, зокрема онлайн сервісів, комерційних пропозицій, прозорості та ділової активності;

5) налагоджування та впровадження консультаційних сервісів, орієнтованих на допомогу споживачам при виборі кращого постачальника, скорочення витрат часу і коштів, зниження ризиків при прийнятті рішення та в процесі подальшого отримання послуг;

6) продовження практики рейтингування газопостачальних компаній з метою формування здорового конкурентного середовища, доступу до оцінки конкурентів, зростання поінформованості про кращі ринкові практики, інформаційного забезпечення потенційних інвесторів [25].

В результаті дослідження газового сектору енергетичного ринку України станом на початок 2025 року сформовано систему стратегічних орієнтирів трансформації та розвитку видобувного транспортного, газозберігаючого, газорозподільного та газопостачального сегментів у повоєнний період. Визначені та ідентифіковані стратегічні пріоритети, на наш погляд, відповідають поточному стану галузі, враховують потреби відбудови національної економіки на новій науково-технологічній основі, відповідають вимогам енергетичної безпеки та міжнародним зобов'язанням України в контексті енергетичного переходу та сталого розвитку. Їх практична реалізація сприятиме виведенню

енергетики України на траєкторію стійкого розвитку та відновлення економічного потенціалу країни.

Список використаних джерел:

1. Енергетичний баланс України. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/energ.htm
2. Енергетичний перехід. URL: <https://surli.cc/jobpxz>
3. Дубневич П. Б., Соловій І. П. (2022). Енергетичний перехід в умовах нових викликів для сталості: можливості застосування економічних інструментів екологічної політики. Науковий вісник НЛТУ України. No32(4). С. 49-54. <https://doi.org/10.36930/40320408>
4. Краснікова Н. О., Красніков П. Д. (2021). Драйвери четвертого енергетичного переходу в контексті вирішення світових екологічних проблем. Ефективна економіка. No 6. URL: <https://surl.li/rlmzhv>
5. Смоляр Л. Г., Трофименко О. О., Павленко Т. В. (2021). Провідні практики розвитку енергетичних інновацій в умовах цифровізації виробництва на засадах індустрії 4.0. Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». No 20. С. 83–88. <https://doi.org/10.20535/2307-5651.20.2021.252851>
6. Булкот, О., Любка, О., Анісімова, Л. & Петровський, М. (2023). Інвестиції в енергетичний перехід – визначальна тенденція в глобальній економіці. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка, 2. (223), с. 10-19
7. Конеченков А., Омельченко В. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни. URL: <https://surl.li/nwwohl>
8. Гораль Л. Т., Король С. В. (2016). Формування та організація механізму управління інвестиційно-інноваційною діяльністю газорозподільних підприємств: методологічний аспект. Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 9. 278-283.
9. Дзьоба О. Г. (2011). Інвестиційні пріоритети розвитку газотранспортної системи України // Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України: матеріали VII міжнародної наук.-практ. конф., 19-20 жовтня 2011 р.: В 2 т. Т. 2: Стратегія підприємства: сучасні особливості, інвестиційні та екологічні пріоритети. Київ-Дніпропетровськ, 2011. 7-9.
10. Дзьоба О. Г. (2013). Особливості управління інноваційним розвитком підприємств системи газозабезпечення. Сталый розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. No3(20). 216-220.

11. Дзьоба О. Г. (2020). Інноваційні засади трансформації транспортно-розподільної інфраструктури системи газозабезпечення // Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах: 2020 рік: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 28-29 квітня 2020 р. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2020.с. 144-146.

12. Зінченко О. А., Короленко Р. В., Зінченко Д. С. (2018). Теоретично-методичні підходи до удосконалення економічного механізму діяльності газотранспортного підприємства. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. Випуск 22. 212 –219.

13. Мохненко А. С., Мельникова К. В., Федорчук О. М. (2018). Стратегія розвитку регіонального газотранспортного підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. No 32. 91 –94.

14. Перемозова І. В., Лісова О.В. (2021). Розробка механізму оцінювання процесу модернізації газотранспортної системи в умовах сталого розвитку. Економіка та суспільство. Електронний журнал. Випуск No 26. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/337/322>

15. Видобуток природного газу в Україні. БІЗНЕС ЦЕНЗОР. URL: <https://surl.li/drnfow>

16. Скільки природного газу споживає та видобуває Україна. Слово і діло. Аналітичний портал. URL: <https://surl.li/ydjlhf>

17. Зведений перелік суб'єктів природних монополій станом на 31.07.2022 р. Антимонопольний комітет України. URL: <https://surl.li/pjyazq>

18. Перелік постачальників природного газу. Портал Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL: <https://surl.lu/qdjrov>

19. Газові конфлікти між Росією й Україною. URL: <https://surl.li/maztpc>

20. «Газові війни»: як росія позбавляла Україну зброї та суверенітету. АРМІЯ INFORM. URL: <https://surl.lu/eizfvm>

21. Третій енергопакет. URL: <https://surl.li/uwnxgg>

22. Дзьоба О. Г., Гараздюк В. В. (2024). Особливості трансформації підприємств транспортування і розподілу природного газу в умовах енергетичного переходу. Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія “Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості”. № 1 (29). С. 7 – 18.

23. Зберігаємо енергію задля вашої безпеки. URL: https://utg.ua/img/menu/company/docs/2023/ukr_16-02-23.pdf.

24. Natalia Iwaszczuk, Ivanna Zapukhliak, Aleksander Iwaszczuk, Oleh Dzoba and Oleksandra Romashko (2022). *Underground Gas Storage Facilities in Ukraine: Current State and Future Prospects*. *Energies* 15, 6604. URL: <https://doi.org/10.3390/en15186604>

25. *Рейтинг постачальників газу 2022 рік (Випуск 1)*. URL: <https://surl.li/sadwgc>.

3.3. Трансформація процесів розвитку інформаційної економіки та особливості повоєнного відновлення підприємств ІТ-сектору України

Храпкіна В.В.,

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри маркетингу та управління бізнесом,

Матвієнко О.Д.,

здобувач PhD,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Ключові слова: трансформація, інформаційна економіка, повоєнне відновлення, підприємство, ІТ-сектор, стратегія, розвиток, інновації.

Повномасштабна війна, яка триває вже понад три роки, постає викликом не лише для України. Це війна на витривалість економіки та дотримання європейським цінностям нашої країни, віддалення від моделі економіки та державного управління радянського союзу, зменшення впливу РФ на процеси відтворення життєдіяльності, єдності в суспільстві. Україна бореться за демократичні цінності світу, майбутнє свого народу в загальноцивілізаційному русі до соціального прогресу, людиноцентричності в стратегічному баченні змін. Демократія, свобода виявлення думок визнані українцями найвищими цінностями та найбільш бажаною моделлю країни в майбутньому.

Велике значення для розуміння сучасних процесів економічного та військово-політичного, соціального та культурного, інформаційно-комунікаційного та інноваційного розвитку країни, особливо в умовах активної російської агресії, має оцінка реального стану та тенденцій розвитку у сфері ІТ-сектору, як провідної, прогресивної галузі економіки що забезпечує розбудову країни у векторності до інформаційного суспільства та інформаційної економіки. Саме завдяки ІТ-сектору українське населення під час війни має вільний доступ до національних та світових інформаційних джерел, активізує особисті та бізнесові комунікації, розширює межі контролю за веденням господарської